

Slovenská próza po roku 1945

Dominik Tatarka (1913-1989)

Prozaik, scenárista, disident z roku 1968

študoval na Karlovej univerzite v Prahe a na parížskej Sorbonne slovenčinu a francúzštinu, pôsobil ako stredoškolský učiteľ v Žiline, vydavateľský redaktor, publicista, filmový scenárista a profesionálny spisovateľ.

V 50. rokoch sa stal vedúcou osobnosťou v boji proti stalinizmu.

V roku 1968 odsúdil vstup sovietskych vojsk na naše územie, bol vylúčený zo všetkých organizácií, vyčiarknutý z učebníc literatúry a bol pod policajným dozorom.

V roku 1976 sa presťahoval do Prahy, stal sa organizátorom Charty 77 a nadviazal kontakt s disidentským hnutím a Václavom Havlom.

Zomrel v Bratislave.

Bol nositeľom ceny Jaroslava Seiferta zriadenej nadáciou Charty 77.

Literárna tvorba:

debutoval súborom poviedok a noviel: **V úzkosti hľadania** - analyzuje vnútorné, mravné a *existenčné otázky* človeka, ktorý hľadá stratené istoty. Je to dielo s novým videním sveta a človeka a analýzou lásky, ako hlbokého a nenahraditeľného vzťahu dvoch bytostí.

Román: Panna zázračnica

Je z prostredia bratislavských umelcov a bohémov, bratislavských ulíc, krčmičiek a ateliérov. Je poznačený fran. surrealizmom a modernými smermi ako – experimentálna próza. Hovorí o ľuďoch, ktorí sú otrávení vojnou a úzkostný pocit zo života utápajú vo výstrednosti. Medzi nich sa dostáva *Anabella – pana zázračnica*, žena poznačená tragickým znamením smrti. Predstavuje osvietenie človeka zápasiaceho s temnotami v temných časoch. Próza sa dostáva do polohy fantastiky a sna.

Román: FARSKÁ REPUBLIKA

Idea: dôsledná kritika spoločenských, kultúrnych a politických pomerov v Slovenskom štáte

Dej: Mladý profesor žilinského gymnázia Menkina vidí ako politický systém zotročuje ľudí, cíti sa neslobodní, farársko-arizátorská politika ho okradne o najbližších i o lásku k žene Darine.

Východisko z bludného kruhu vidí v ilegálnom komunistickom hnutí, s ktorým sa stretáva počas utrpenia vo väzení a tak nájde svoje miesto v živote.

Tatarka v tomto diele bráni ľudské práva, slobodu a pokrok.

Iné romány: Radostník, Družné letá, Prvý a druhý úder – poznačené dobovým schematizmom socialistického režimu.

Priechod v literárnej tvorbe znamenal cestopisná próza **Človek na cestách**, v ktorej hovorí o živote viacerých krajín – Švajčiarsko, Francúzsko, Anglicko, Mongolsko a nezaznamenáva len to, čo videl a skúsil, ale hľadá aj univerzálne humanistické hodnoty – a tým reportáže nadobúdajú filozofický charakter.

Kniha dvoch noviel **Rozhovory bez konca** /Kohútik v agónii, Ešte si s vami pobudnúť/ - zamýšľa sa nad zmyslom života a nad významom mravnej obety za iných.

Novela: PRÚTENÉ KRESLÁ

Vychádza z osobných zážitkov počas štúdií v Paríži.

Idea: Ľudské poznanie a láska by mali byť v živote prvoradé.

Postavy: Bartolomej Slzička – autor, francúzska študentka Daniela.

Dej: Odohráva sa v Paríži na sklonku 2. svet. vojny, v penzióne, kde sa stretávajú mladí ľudia z rôznych kútov Európy. Cez krehkú lásku slovenského študenta Bartolomeja a francúzskej študentky Daniely Tatarka uvažuje o zblížení rozličných národov a kultúr. V centre stojí hravý študentský vzťah, ale autor sa zamýšľa nad zmyslom života, rozoberá ľudské vzťahy, rôzne názory a štýly. Je to úprimná, vážna a optimistická próza.

Tatarka píše náročný a umelecky vážny druh literatúry, vidno jeho spätosť s modernou svetovou literatúrou.

Jeho literatúra je filozoficky náročná a vyžaduje si hlbavého čitateľa. Autor chce častokrát čitateľa provokovať, aby premýšľal a hľadal svoju ľudskú tvár a identitu.

Satira: **DÉMON SÚHLASU**

Rozprávač Bartolomej Boleráz /autobiografické črty/ je rozpoltená osobnosť na dve časti:

jedna sa chce vlastným rozumom a názormi, druhá sa však prispôbuje všeobecnému pokrytctvu a súhlasu s názormi tých, ktorí sú pri moci. Pokrytctvo je najokatejšie v postave Valizlost'a Mataja – kultúrneho a politického pracovníka, ktorý si vlastné názory necháva pre seba a na verejnosti hlása opak.

Autor zachytáva ako sa nad totalitnou spoločnosťou vznášal „démon súhlasu“ – démon všeobecného pritakávania ľudí buď zo strachy alebo z túžby po kariére.

Počas rokov normalizácie vytvoril voľnú trilógiu – **Písačky, Sám proti noci, Listy do večnosti** – tieto diela vyšli samizdatom v Mníchove a v Toronte, za ktoré mu bola udelená cena J. Seiferta. Základnými témami je autorov vzťah k ženám, k roku 1968, spoločenský vývoj v rokoch normalizácie, oficiálny literárny vývoj, spomienky na domov a detstvo...

Je to akoby nekončiaci denník, v ktorom otvorene hovoril o tom, čo prežíval, zachytáva spomienky na priateľov a milenky, je osamelý, nemá hmotné zabezpečenie, nemôže tvoriť, je zatrpknutý, ale uvažuje o slobode, láske a nenávisti k utláčateľskému režimu.

Poeticko-reflexívne spomínanie: **Navrávačky**, vyšlo v Kolíne nad Rýnom. Ide o spomienky autora, ktoré nahrávala pražská novinárka a historička Eva Štolbová.

Tatarka je najvýznamnejšou osobnosťou slovenskej disidentskej literatúry. V roku 1990 mu bola udelená Národná cena SR in memoriam.

Ladislav Mňačko (1919-1994)

Spisovateľ, novinár, dramatik, jedna z najvýznamnejších osobností povojnovej literatúry a žurnalistiky

Narodil sa na Morave, bol internovaný v koncentračnom tábore, odtiaľ utiekol a stal sa členom partizánskeho hnutia, kde bol ťažko zranený.

Po vojne bol šéfredaktorom Kultúrneho života, v ktorom bojoval proti „kultu osobnosti“. Po roku 1968 emigroval do Rakúska. Po novembri 1989 sa vrátil do svojej vlasti, kde nadviazal kontakty so slovenským literárnym životom. Zomrel v Bratislave.

Literárna tvorba:

Spomienky na 2. svet. vojnu a povstanie: **SMRŤ SA VOLÁ ENGELCHEN**

Autobiografický hrdina Volod'a rozpráva na nemocničnom lôžku pravdu o vyhladení moravskej obce Ploština, ktorej obyvatelia pomáhali partizánom a nemecké trestné komando za živa upálilo 27 mužov.

Spomienky a pocit viny prenasledujú Volod'u a partizánov do konca vojny i po nej.

Zaujímavá je postava Marty, ktorá trávi noci s Nemcami, aby mohla odovzdať partizánom dôležité informácie. Vojna jej vezme všetko i úctu k samej sebe, a preto spácha samovraždu.

Próza má dynamický dej, výraznú psychologickú kresbu postáv. Je to román-kronika, v ktorom väčšina dejov sa zakladá na skutočných udalostiach.

Novela: **Nočný rozhovor**

Podobná problematika o vzťahu medzi dobrom a zlom, medzi tvorcami zla a jej vykonávateľmi.
Kniha umeleckých reportáží: **ONESKORENÉ REPORTÁŽE**

Reportáže podávajú otrasné svedectvá o zákulisí politických procesov počas 50. rokov. Hovoria o osudoch ľudí, ktorí boli podvedení a ktorých zlomilo cudzie sebestvo, karierizmus, zbabelosť a ktorí boli bezmocní proti skorumpovanosti, bezpráviu a svojvôli socialistickej spoločnosti.

Román: **AKO CHUTÍ MOC**

politický pamflet

Idea: precízna analýza moci, moc kazí a absolútna moc kazí absolútne

Dej: román hovorí o Stalinových pokračovateľoch v Československu.

Frank je fotograf a on jediný má dovolené zachytiť poslednú rozlúčku s vysokým funkcionárom, ktorého kedysi dôverne poznal, a na ktorého spomína. Bol to revolucionár a odbojár, mal ideály, ktorým veril. Keď sa stal popredným politickým funkcionárom, morálne, politicky i ľudsky sa rozložil. Nakoniec stratil rodinu, syna, priateľov – zostal a zomrel opustený.

Exilová tvorba: Vydával knihy v nemčine, ktoré neskôr vychádzali aj v inojazyčných prekladoch.
Politické eseje: **Agresori, Siedma noc.**

Satirický román: **SÚDRUH MUNCHHAUSEN**

Politická satira, v ktorej sa autor vracia do čias totalitných procesov, eštabléckeho sledenia a vyšetrovania a ďalších obľudností verejného a politického života.

V čase, kedy sa nedalo nikomu veriť, keď boli všetci bábkami v rukách iných i „v rukách okolností“ a nepredvídaných „náhod“, bol príznačný výrok, ktorý zvykol opakovať súdruh Hnida: „Strane verte ! Revolučná strana nesklame a nezhradí nikdy !“.

Prózy: **Jeden prežije, Slávnostný prejav, Gigant.**

Ladislav Ťažký

Pôsobil v kultúre, politike, bol redaktorom a profesionálnym spisovateľom.

Bojoval v 2. svet. vojne na východnom fronte. Za publicistiku a politické postoje sa po roku 1970 nesmel literárne ani občiansky aktivizovať. Od roku 1990 bol čestným predsedom Spolku slovenských spisovateľov a Predsedníctva Matice slovenskej.

Literárna tvorba:

Novela: **Dunajské hroby**

Zachytáva vojnového zbeha, slov. vojaka Jozefa Zvalu, ktorý utiekol z nemeckého zajatia spolu s 3 mužmi podobného osudu sa chce dostať cez zamrznutý Dunaj. Autor sa zameriava najmä na ich pocity a vedomie možnej smrti, stavy úzkosti, strachu o holý život hraničiaci s pudom sebazáchovy.

Prežije len Jozef, ostatní zahynú, Prvý krát sa v slov. literatúre objavuje *psychológia viny* vojaka, ktorý vďaka šťastnej náhode prežil a pred koncom vojny sa vrátil domov.

Román: **AMENMÁRIA**

s podtitulom *Samí dobrí vojaci*

Idea: Autobiografický román o vine a svedomí, o morálnom testovaní slov. vojakov v 2. svetovej vojne.

Postavy: Matúš Zraz – mladý, neskúsený, citlivý a úprimný muž, ktorý sa stáva dospelým až v mašinérii zákazov, príkazov a rozhodnutí.

Amenmária je prezývka Matúšovho nadriadeného stotníka Skaličana, ale možno to chápať ako výkrik hrôzy o pomoc v situácii, v ktorej sa slov. vojaci ocitli na východnom fronte.

„Amenmária, kde si ? Je s nami naozaj amen ?“.

Dej: odohráva sa počas 2. sv. vojny na východnom fronte, je písaný formou denníkových zápiskov. Zachytáva osudy slovenských vojakov na nemeckom fronte, ktorí, aj keď neprebehli na ruskú stranu neurobili hanbu slovenskému národu. Nepodporovali boje, sabotovali rozkazy, až kým ich Nemci neodzbrojili a neposlali do zajateckých táborov.

Voľné pokračovanie: **Evanjelium čatára Matúša**

Autor sleduje osudy „stratenej divízie“ po vypuknutí SNP, kedy sa vojaci dostávajú do zajateckých táborov v Rakúsku a Rumunsku. Autor opäť opisuje skutočné udalosti, ktoré sú založené ba putovaní hlavného hrdinu Matúša Zraza.

S odstupom mnohých rokov napísal tretiu knihu – román o putovaní M. Zraza do rodného kraja za matkou, otcem, súrodencami a priateľmi ako zrelého muža – **Márie a Magdalény**.

Trojnoveľa: **KRDEĽ DIVÝCH ADAMOV - Dunajské hroby, Divý Adam, Hriešnica žaluje tmu**

krajnou subjektívizáciou témy a expresionistickým nádychom prekonala hranice doby a autor opäť vychádzal z vojnových skúseností.

Román: **Pivnica plná vlkov**

Odsúdil združstevňovanie a ukázal tragiku kolektivizácie dediny po roku 1945.

Rozprávačom je Fedor Perun a rozpráva o tom, ako ho v čase SNP partizáni využívali a neskôr ho zastrešovala a prenasledovala nová spoločnosť. Autor sa podrobne rozpisuje o násilných metódach pri presviedčaní roľníkov, aby vstúpili do družstva.

Ťažký bol jedným z prvých prozaikov, ktorý nemlčali nad bezprávím a násilnosťami pri kolektivizácii.

Súčasnú a aktuálnu problémy mladých ľudí zobrazil v 80. rokoch v dielach: **Smrť obchádza štadióny**.

František Hečko: Červené víno

Dej sa odohráva vo vinohradníckej oblasti, na západnom Slovensku.

Opisuje osudy troch generácií Habdžovcov.

V postave Marka zobrazil Hečko sám seba.

Ústredné postavy:

Michal H. – bohatý, panovačný gazda.

Jeho žena **Verona**: bezcitná, skúpa, (navonok pobožná).

Michal sa nemohol zmieriť s tým, že jeho syn Urban sa oženil s chudobnou sirotou Kristínou.

Urban a Kristína a syn Marek – odchádzajú žiť do vinohradníckej dediny Vlčindol.

Žijú ťažkým ale čestným životom.

Po Markovi sa im narodili – Magdaléna, Cyril a Metod.

Keď Urban narukoval do 1. sv vojny, o gazdovstvo sa staral 10 ročný Marek a Kristína.

Michal nechcel vidieť Kristínu ani pri svojej smrteľnej posteli.

Keď Kristína ochorela, o gazdovstvo sa staral Marek s Magdalénou.

Michal po smrti zanechá ½ gazdovstva Marekovi. No žije na ňom stará mama Verona.

Urban postupne prichádza o všetko, začne piť a po smrti Kristíny sa celkom opustil.

Marek odchádza študovať do vinohradníckej školy.

V závere si Marek vezme za ženu svoju dávnu lásku Luciu (proti vôli jej otca). Podobne ako Kristína a Urban pred 20. rokmi odchádzajú s prázdnyimi rukami. Odnášajú si iba svoju lásku.

Autor vyzdvihuje najvyššie hodnoty – prácu a lásku.

Rodokmeň rodiny Habdžovcov:

